

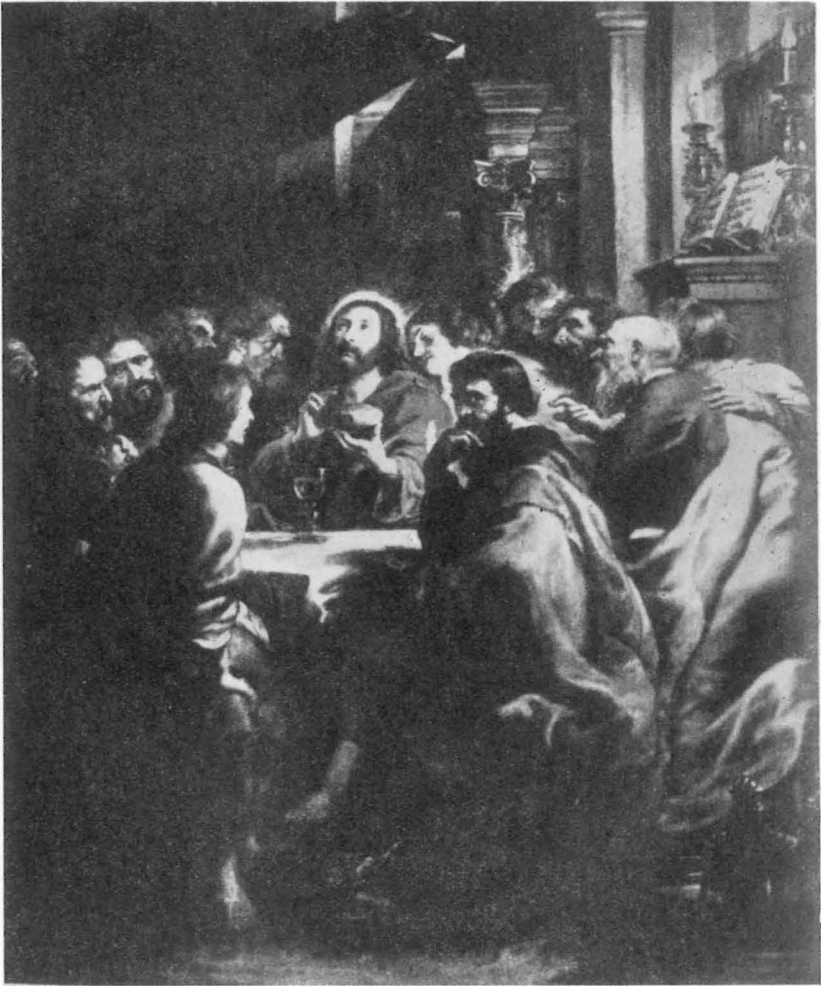
ALTERTAVLEN I DALUM KIRKE

Af *Gunnar Andersen*

Dalum Kirke er jo velkendt for sin særlige Bygningsform og Historie og omtales udførligt f. Eks. ogsaa af Vilh. Lorenzen; Trap er ret kortfattet, men nævner dog ogsaa lidt om Inventaret, bl. a. Altertavlen, der er et Værk af Billedskæreren Anders Mortensen fra Odense, skænket af Lensmanden paa Dalum Iver Vind henimod 1650, iflg. Arnvig (p. 174) 1646. De Malerier, som er indsat i Tavlen, omtales knap og uden Angivelse af Ophav. Og saa har dog Hovedbilledet, Nadveren, en fin Stamtavle. Ingen vilde finde paa at lede paa rette Sted; men ved et Tilfælde kan man saa i et Værk om Rubens støde paa et Billede, som slaar en ved sin Lighed. Det er et Nadverbillede, som nu findes i Museet i Palazzo di Brera i Milano. Ved nærmere Eftersyn viser det sig, at der er een gennemgaaende Forskel: Billedet i Dalum er spejlvendt. Forklaringen ligger nær, at der som Mellemlid har foreligget et Kobberstik, der frembragtes ved, at man overførte Originalen, som man saa den, paa Pladen og derpaa trykkede den mod Papiret, hvorved „Spejlingen“ fremkom. Ved Henvendelse til den kgl. Kobberstiksamling blev det oplyst, at der virkelig eksisterer et Stik efter Rubens' Maleri udført af Boëtius à Bolswert, og nu kan man saa sammenligne.

*   *   *

Rubens har malet sit Billede af Nadveren ca. 1620, og det blev i 1632 skænket til St. Romuald Kirken i Mecheln, hvorfra det iflg. Brera-Galleriets Katalog 1794 kom til Louvre og derfra 1813 ved en Udveksling af Malerier til Brera. Fremstillet er det Øjeblik, da Kristus tager Brødet og velsigner det, mens alle Disciplene dybt grebet

Rubens' Maleri i Brera

ser til. Kun Judas vender sig bort med et Udtryk, der røber den daarlige Samvittighed. Gruppen belyses stærkt af en Kerte, der næsten er skjult bag Judas, og til højre over Hovedhøjde staar en Bibel opslaaet mellem to Lys. Øverste og nederste Del ligger derved i et Halvmørke, hvori man i Baggrunden skimter Dørens Søjlestilling og i Forgrunden paa Gulvet Vinkumme og Kande.

Hele Opmærksomheden skal midtsamles om Brødet i Jesu Haand, som det ogsaa fremgaar af Bibelordet: *memoriam fecit mirabilium suorum — escam dedit Ps. 110* (i Overs. Ps. 111, V. 4—5: han beskikkede en Ihukommelse om sine underfulde Gerninger — han har givet dem Spise).

Over Vinduesforhænget skimtes Maanen svagt mod Nattehimlen. Ude er der stille! Klædet, som hænger skraat ned over det venstre Hjørne foroven, hjælper til at give Mødet sin sluttede, intime Karakter. Ansigterne er ældre Mænds med Undtagelse af den Apostels, der læner sig over mod Jesus bagved ham, vel nok Johannes, og den, der sidder overfor Judas i Forgrunden, skilt fra ham ved Bordets Hjørne. Under Judas' Fødder ligger en bengnavende Hund.

*   *   *

Mesteren for *Kobberstikket*, Boëtius à Bolswert, var født 1580 i Bolsward i Friesland og døde 25. Marts 1633. Der ligger altsaa kun eet Aar mellem Maleriets Overførelse til Kirken og Boëtius' Død. Stikket er vel udført i Tiden mellem 1620 og 1633, da Boëtius levede i Antwerpen, snarest inden 1632. Som Stikker havde Boëtius vundet Ry for sin korrekte Tegning; men han naaede ikke altid helt at træffe det Rubens'ske i Typerne. Dette gælder ogsaa om Nadverbilledet, som alligevel er et fint Stik. De mange Nuancer i Fromhedsudtrykket er godt opfattet; men det sluttede over Kompositionen er svækket, idet Baggrunden er lysere og aabner sig med høje Buer ud mod andre Rum, og ogsaa Vinduet træder langt mere frem. Klædet, der ser ud som et Forhæng, der kunde dække for Vinduet, kan synes noget overflødigt. I Enkeltheder er der en Del Afvigelser fra det rene Spejlbillede; nogle er naturligt givne, f. Eks. at Jesus ogsaa her løfter højre Haand til Velsignelsen. Mærkeligt er det derimod, at de to Personer paa hver Side af Jesus kun delvis er ombyttede. Bag Jesus er nu den skæggede Mand, men med den oprindelige Johannes' Hovedhældning, og foran Jesus er en glatraget Johannes. Apostlen un-

Boëtius à Bolswert's Stik

der Vinduet, der hos Rubens lægger Haanden blidt paa Ryggen af sin skaldede Fælle, stemmer hos Boëtius en kraftig Arm mod hans Ryg, mens den gamle selv griber krampagtigt om Bordkanten. Det er, som om Ekstasen er søgt forstærket. Bibelens Tekst er blevet hebraisk.

Under Stikket staar: *Accipit IESUS panem et benedicens fregit, et dedit eis, et ait illis, sumite HOC EST CORPUS MEUM* Marc. Cap. XIII (22) - P. P. Rubens pinxit — Boëtius à Bolswert sculp. et excud.¹

Det viser sig, at *Dalum-Maleren* har holdt sig nøje til sit Forbillede. De Afvigelser, som Stikket viste fra Maleriet, findes ogsaa her, blot er der kommet de Ændringer til, som følger med det ovale Billedfelt. Derved er Vinduet delvis forsvundet, og Rummet bag Gruppen er indsnævret, saa Buen med Udsynet bagud kun er antydet.

Døren med dens Søjlestilling er forgrovet, og „Taget“ over Døren er perspektivisk helt misforstaaet. Forneden er der til Udfyldning af Ovalen paa en meget uorganisk Maade tilføjet et tavlet Guly, hvorpaa Vinkarrene og som en Nyhed en Brødkurv er fordelt. Klædet over Billedet er forsøgt formet som et dekorativt Draperi. Men især svigter Kunsten i Gengivelsen af Ansigterne. De er blevet flove og stive, og Judas har af Vanvare faaet et Udtryk, der nærmest virker polisk. — Hunden under Bordet mangler.

Det lille Billede øverst i Tavlen forestiller Christus i Gethsemane knælende i Bøn, mens Englen kommer og styrker ham. I Forgrunden sover Disciplene trygt, mens Judas og Skaren med Fakler trænger ind gennem Porten. I det fjerne ses Jerusalem. Petrus med Sværdet læner sig op ad et Oliventræ, som er forbavsende nøjagtigt malet. Ogsaa her ligger et Stik til Grund.² Som Billedet fremtræder her, kan det godt staa ved Siden af Hovedmaleriet.

Begge Malerier er paa Træ og uden Signatur; Farverne er grelle, men har næppe nogen Forbindelse med Originalerne. Stikkene var ikke kolorerede.

Hvem har udført vore Billeder? Det er ikke sandsynligt, at Anders Mortensen har malet dem, i hvert Fald har han ved andre Lejligheder kun udført Rammen om Oliebilleder. Karakteren af Malerierne

¹ Jesus tog Brødet, velsignede det og brød det og gav dem og sagde til dem: „Tag det! Dette er mit Legeme.“ Marc. XIV (22). P. P. Rubens malede det — Boëtius à Bolswert udførte Stikket.

² Se Sven Arnvigs Afh., S. 180.

Alterbilledet i Dalum

Det lille Maleri i Dalum

i Dalum er ret forskellig, f. Eks. i en Ting som Udførelsen af Dragterne, og alligevel tør man ikke slutte noget bestemt om, at der har været to Mestre i Arbejde. Forskellen kan være givet tilstrækkeligt i Forbillederne, som synes at være kopieret meget samvittighedsfuldt. — Desværre synes det ikke muligt at finde Malerens Navn. Der eksisterer vist intet Regnskab over Udførelsen, og Provstiets Kopibog fra omkring 1650 har ikke et Ord derom. Vi ved altsaa kun, at Giveren var Iver Vind, hvis Vaaben findes paa Tavlen. Han fik 1646 af Christian IV Lov til at indrette et Gravkapel i Kirken mod at give 400 Speciedaler til Kirkens Reparation.

Det kan maaske have en vis Interesse, at Boëtius' Stik ogsaa ellers har været Forbillede for Altertavler i det danske Monarki, først og fremmest i Sorø, hvor Mesteren var Hollænderen Abraham Wuchters. Hans Billede er fra 1656, altsaa sikkert senere end Dalum-Billederne. Wuchters har nok foruden Stikket kendt Originalen, for hans Judas er flyttet tilbage til den oprindelige Plads. Med Benyttelse af Wuchters har hans Samtidige, den kendte Carel van Mander ca. 1667 malet Altertavlen i Strømsø i Norge.

Som det synes, har Maleren fra Dalum været den første, der her i Landet har anvendt Rubensstikket. Om han har haft nogen Forbindelse med Wuchters og van Mander, vides ikke. Tidsforskellen betyder intet. Begge de to Hollændere har haft Tilknytning til Christian IV, hvad ogsaa Giveren af Tavlen, Iver Vind, havde; men længere kan vi vist foreløbig ikke komme.

*

*

*

Oplysninger om Boëtius à Bolswert skyldes Museumsinspektør J. Sthyr. Om Anders „Sørensen“ se Sv. Arnvigs Afhandling og Chr. A. Jensen: *Snedkere og Billedsnidere i Danmark 1536—1660*. Om van Mander og Wuchters: Joh. E. Brodahl: *Fra Gran via Strømsø til Sorø, Særtryk af „Bygd og Bonde“ 1924, S. 68—84*. Nationalmuseets Arkiv har ingen Oplysninger om Malerierne.